

Zuidpier Nieuwe Waterweg. Foto: Simon de Waard.

Mijmeren boven oude dagboeken

Gerard L. Ouweneel

Mijn belangstelling voor oude waarnemingsdagboeken, landschapsfoto's van vóór 1950 en voor het werk van onze oude landschapschilders, stijgt met de dag. Dat zal waarschijnlijk te maken hebben met de inmiddels bereikte 70+ status, maar dat doet er minder toe. Toen Ed Buijsman, Ruud Vlek en ik in 2005 bij toeval het verloren gewaande oeuvre van de in 1986 overleden cineast Simon de Waard terugvonden, was er bij alle genoeg toch een teleurstelling. Want onvindbaar bleven de door de Waard in Nederland gemaakte foto's en ook diens dagboeken met aantekeningen over excursies in dit land. Wel waren er de door hem tussen 1945 en 1955 in Nederland opgenomen 16 millimeter natuurfilms, in zwartwit en kleur. Deze films leidden indirect tot de bij het boek 'Een eeuw vogels beschermen' gevoegde DVD met historische filmbeelden van Nederlandse vogelparadijzen.

Die teleurstelling had te maken met het feit dat de Waard werkte in en rond Rotterdam, in terreinen waar ik wat later dan hem de eerste wankelende vogelaarstappen zette. Dat waren de boezems van Kinderdijk, de opspuitterreinen onder Pernis, de Vlaardingse Vlietlanden en vooral De Beer. Die terreinen zijn er thans of helemaal niet meer, of ze raakten ernstig verminkt als gevolg van de nivellerende reuzenbulldozer van huizen, wegen en industrie-installaties die over West-Nederland gingen. Hierdoor gingen deze terreinen veelal op in de landschappelijke Randstadse eenheidsworst. Natuurlijk, de Waards films zijn met vakmanschap gemaakt en ik draai de DVD wat af! Maar hoe graag had ik niet via de Waards foto's een bevesti-

ging gekregen van op het netvlies achtergebleven beeldflarden? En een vergelijking gemaakt tussen hetgeen de Waard ter plekke aan vogels waarnam met de soorten die toen in mijn dagboeken belandden? Die wens bleef dus onvervuld, op één schrift na. Daarin staan de Waards excursienotities gedaan tussen 10 november 1950 en 6 april 1952. Bij het doornemen van de op de garagezolder in het centrum van Rotterdam aangetroffen collectie was al gebleken dat de cineast nauwkeurig te werk placht te gaan. Die aanpak komt terug in de anderhalf jaar excursieaantekeningen. De metgezellen bij de excursies, de terreingesteldheid, het tij, het weer, hoe het landschap zich presenteerde, alles werd opgeschreven. Het zijn

zaken die de dagboeken een extra dimensie geven.

Waterspreeuw

Overigens, het dagboek begint met een geenszins volledige notitie. Op 19 november 1950 schrijft de Waard dat op de 18e door NJN-ers een Waterspreeuw werd ontdekt. Hij ging er heen. Er volgt dan een paginalang verslag hoe de vogel eruit zag en hoe hij zich gedroeg. De conclusie was dat het ging om een Noord-Europese Waterspreeuw *Cinclus c.cinclus*. Alleen... vreemd genoeg geen vermelding van de plek. Ging het om dezelfde, ergens in Rotterdam verblijvende vogel, waarvan mijn moeder destijds het verbod uitvaardigde er heen te gaan omdat ik ziek te bedde lag? Waarschijnlijk wel, want deze thans nog steeds niet geheel uitgewoede veenbrand van jeugdfrustraties speelde rond 1950. Over heel december 1950 houdt de Waard notities bij over het weer. Dan gaat hij op de 22e naar De Beer, een dag met grauwe lucht, sneeuw op de landen en ijs op slootjes en plassen. Vanuit Hoek van Holland steekt hij over met Bremer en de Voogd, de rentmeester van het natuurmonument. Met de laatste stond de Waard kennelijk op goede voet. Een paar jaar later spraken wij de naam 'de Voogd' alleen in hoofdletters uit. Want wilden wij iets bereiken op De Beer, dan kon je niet om deze de Voogd heen.

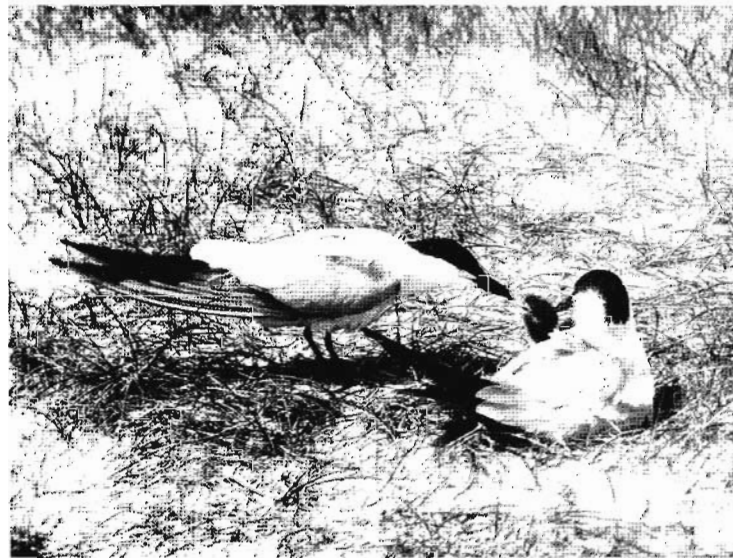
Nauwgezet geeft de Waard de route aan die hij die 22e wandelde, met ook wat hij waar zag. Van de op het strandje bij de Zuidpier aanwe-

zige Kuifleeuweriken schrijft hij dat hun geluid 'tjewiet' hem aan de zwarte ruitroep deed denken. Driemaal jaagt hij een Waterral op, ook een Houtsnip, en van een geslagen Spreeuw een wijffe Grauwe Kiekendief. Zou dat geen Blauwe zijn geweest? Hoewel, in het excursieverslag van 28 oktober 1951 wederom naar De Beer, staat wel een Blauwe Kiek vermeld. Maar op die dag maakte de Waard deel uit van een gezelschap van 52 personen, zodat waarschijnlijk iemand anders deze vogel determineerde. Aan het einde van de 22e december loopt hij nog een poosje mee met jachtopzicner Pols en adjunct Beumer, vergezeld van nog andere jagers en drijvers...

Op 28 december gaat de Waard naar het Haagse verversingskanaal. Weer Bonte Kraaien en Kuifleeuweriken, die nu 'tsjie-tsjie-tsjie' ten beste geven. Op 16 januari 1951 is er de eerste zingende Merel van het seizoen. Met Bal en Pfeiffer zit hij van 16 tot en met 18 februari op de Hoge Veluwe om moeflons en edelherten te filmen. Zoals toen iedere winter, is er dan ook een Zeearend, een juveniele vogel, waaraan het dagboek een paar alinea's wijdt.

Tweeënhalve maand later is het weer De Beer, met onder andere 5 Engelse Gele Kwikstaarten en een Belflijster. Op het Breed vindt hij nesten van Grutto's en Kieviten en de kolonie van Grote Sterns bij de Zuidpier is al bezet. Zomer 1951 zouden er op De Beer maximaal 9000 paren broeden.

Zomer 1951 gaat de Waard weer naar de Hoge Veluwe, nu om Korhoenders te filmen. Ook naar Nieuwkoop voor Woudaapjes en naar de schorren achter de Eendracht op Texel voor Grote Sterns. Op 7 juli is hij weer op De Beer. Hij tekent dan op '2 Lachsterns alarmeerden bij de zeeposteleinvlakte'. Zomer 1951 zouden op De Beer zeker drie en waarschijnlijk vier paren Lachsterns broeden. De dag daarop is de Waard met zijn gezin in het 'Staelduin' bij Hoek van Holland, waar een man Grauwe Klauwier gezien wordt. De beste vogeldagen op De Beer vielen in de nazomer en herfst. De veel te jong gestorven Anton van den Oord (1912-1966) is dan vaak de Waards met-

Paartje Lachsterns met pul.
Foto: Simon de Waard.

Duinlandschap met bloeiende Vlier. Foto: Simon de Waard.

gezel. Bij de in Rotterdam wonende van den Oord gingen wij als 'korte broek-vogelaars' graag op bezoek. Want hij was een toegankelijk man met een altijd luisterend oor. En, niet onbelangrijk, hij beschikte over een uitgebreide ornithologische bibliotheek waarin het goed rondneuzen was. Topstuk waren de vijf delen van 'The Handbook of British Birds', toen naar ons oordeel het meest benijdenswaardige boekbezit. Van den Oord tekende niet onverdienstelijk. Een paar van zijn tekeningen staan in 'Een eerste klas landschap'. Over hetgeen de heren bij hun excursies in september 1951 zien, staan wij thans, bijna 60 jaar later, niet paf. Het betreft veelal soorten die momenteel nog steeds karakteristiek zijn voor nazomer-excursies langs de kust van Zuidwest-Nederland. Wat 'krenten uit de pap' (citaat Delta VogelNetwerk) zijn 15 Morinelplevieren en 3 Grauwe Franjepoten op 2 september, een Visarend de 16e, wel 14 Duinpiepers de 23e en een IJs-gors op de 30e. Verder Slechtvalk, Boomvalken, en een over zee trekkend Smelleken. Curieus is de mededeling dat de Kleine Zilverreiger op de 5e kennelijk was vertrokken. Die soort was toen dwaalgast. Het valt op dat Lepelaars onvermeld blijven.

Prins Bernhard

7 Oktober 1951 bracht de eerste Bonte Kraai

van het seizoen. Dan een uitgebreid verslag van de excursie van de Nederlandsche Ornithologische Vereniging, de NOV, van 28 oktober naar De Beer. Die excursie bracht 52 man op de been. Het was een goede trekdag met onder andere passerende Boomleeuweriken en nogal wat roofvogels, waaronder een (late!) Wespandief en dus de Blauwe Kiekendief, een wijffe. Voor de waterwegmond 47 vissende Jan van Genten en op het strand 6 Strandleeuweriken. Aannemelijk is dat tijdens dit uitstapje de deelnemers het samengaan van de NOV met de Club van Nederlandsche Vogelkundigen, de CNV, bemoepten. Met de besprekingen hierover waren jaren gemoeid. Met de komst van de Nederlandse Ornithologische Unie kreeg die fusie per 1 januari 1957 zijn beslag.

Van donderdag 13 december 1951 schrijft de Waard 'mee op jacht met gezelschap', met als toevoeging Pr. B. Dat inderdaad ZKH Bernhard deel uitmaakte van het gezelschap blijkt uit het slot van het verslag. De Waard legt daar vast 'foto gemaakt van jachtgezelschap met Prins'. Er werden op die dag 'wel 10 Houtsnippen geschoten'. De Waard ziet nog een Bruine Kiekendief en dat het althans qua weer een schitterende decemberdag was, is treffend weergegeven.... men ziet het De Beerlandschap voor zich. Weer met Anton van den Oord gaat hij op 4 januari 1952 naar E. Bos, de kooiker van de eendenkooi op De Beer. De

vangst blijft die ochtend beperkt tot 2 Wilde Eenden en 3 Wintertalingen, waarvan eentje met een Engelse ring. Ieder voorzien van 2 talinkjes, gaan daarna de heren De Beer over, waar ze 40 Fraters en een 'buizerdachtige arend' zien. Verder ook Sneeuwgorzen en Strandleeuweriken. Het laatste verslag gaat over de ervaringen van 6 april 1952, weer naar De Beer, in gezelschap van den Oord, J. Kist en J. Swaab, lieden dus die later deel zouden uitmaken van een spraakmakend, vooral uit Hagenaars bestaand groepje vogelaars. Bij de pier bevonden zich al bijna 1000 Grote Sterns en 3 Visdieven. Een bruinig getinte Slechtvalk gaat op van een net geslagen wijfje Kievit. Hij besluit zijn notities van die dag met 'enkele malen kickendieven. Lucht steeds meer bewolkt, tenslotte grijs. Regen.

Een maand later, op 9 mei 1952, vaart Simon de Waard weg uit Rotterdam, richting Zweden, waar hij voor het opnemen van een natuurfilm tot in juli zou blijven. De naam van het schip blijft onvermeld.

Omdat de Waards excursie terreinen niet onbekend zijn, ontveins ik mij niet dat juist daarom het gesnuffel in zijn oude dagboek sterk aansprak. Maar toch, er is meer. Bij zijn overlijden redde de Waards buurman de collectie letterlijk van het trottoir, van naast het vuilnisvat vandaan. Hoeveel kostbaar materiaal in dit land ontbeerde zo'n persoon met visie en ging daardoor verloren? En nog steeds! Vraag het Ruud Vlek, onze ornithohistoricus, die ervoor zorgdroeg dat kostbaar materiaal behouden bleef. Waarvoor alle hulde. Weliswaar kon Ruud van dat geredde materiaal een

en ander deponeren bij de Heimans & Thijsje Stichting, maar er ontbreekt in deze natie een instituut of organisatie die zich sterk maakt om het nationaal ornithologische verleden veilig te stellen en dit bewust en deskundig centraal te archiveren. Dat is jammer, want ga er gerust vanuit dat er over 60 jaar vogelaars zijn die met dezelfde nieuwsgierigheid rondneuzen in hetgeen wij thans noteren over ervaringen in onze excursie terreinen. De huidige discussies over het geschiedenisonderwijs in dit land – of liever het ontbreken daarvan – tonen pijnlijk aan hoe weinig dit land zich om zijn geschiedenis bekreunt. En ook bestaande archieven zijn niet veilig... spreek eens met Peter Meininger over hetgeen deze meemaakte ten aanzien van het door hem met zorg samengestelde archief over Zuidwest-Nederland. Zou het niet op de weg liggen van SOVON Vogelonderzoek Nederland om de deur open te zetten voor historische dagboeken van vogelaars?

Literatuur

BUJSMAN, E. 2007. 'Een eerste klas landschap'. De teloorgang van natuurmonument De Beer. Uitgeverij Matrij, Utrecht.

MEININGER, P.L., F.ARTS & N.D.VAN SWELM. 2000. Kustbroedvogels in het Noordelijk Deltagebied: ontwikkelingen, knelpunten en potenties. Rapport RIKZ/2000.052. Rijksinstituut voor Kust en Zee/Stichting Ornithologisch Station Voorne. Middelburg/Oostvoorne.

OUWENEEL, G.L. 2007. Ontdekking. Het Vogeljaar 55: 73-74.

Saris, F. 2007. Een eeuw vogels beschermen. KNNV Uitgeverij, Zeist.

VOOUS, K.H. 1995. In de ban van vogels. Uitgeverij Scheffers, Utrecht

Strandplevier op De Beer. De bewaker van De Beer W. Korfmaker meldde dat er in 1949 rond de 200 paren broedden.
Foto: Simon de Waard.

